

**НАСТАВНО НАУЧНОМ ВЕЋУ
ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ**

На основу члана 231. став 1. алинеја 17. и члана 278. Статута Факултета, Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду нас је на својој III редовној седници, одржаној дана 8.3. 2016. године, изабрало у комисију за оцену и одбрану докторске дисертације „ВИЗУЕЛНА КУЛТУРА СРБИЈЕ ПОД АУСТРИЈСКОМ ВЛАШЋУ (1718-1739)“, коју је поднела докторанд мр Ана Милошевић. Након детаљног увида у поднету докторску дисертацију, слободни смо да Наставно-научном већу Филозофског факултета у Београду поднесемо следећи

Реферат о завршеној докторској дисертацији

Основни подаци о кандидату и дисертацији:

Кандидат, мр Ана Милошевић, рођена је 1971. године у Смедеревској Паланци. Студије историје уметности, на Одељењу за историју уметности Филозофског факултета Универзитета у Београду, завршила је 1999. године. Дипломски рад са темом „ЗИДНО СЛИКАРСТВО МАНАСТИРА ДРАЧЕ“ одбранила је код проф. др Мирослава Тимотијевића, са оценом 10 (десет). Постдипломске студије уписала је на Одељењу за историју уметности Филозофског факултета Универзитета у Београду, на смеру Национална историја уметности новог века. Магистарски рад са темом „УМЕТНОСТ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ ИЗМЕЂУ ПОЖАРЕВАЧКОГ И БЕОГРАДСКОГ МИРА“ одбранила је 2008. године, код ментора проф. др Мирослава Тимотијевића.

Од 1999. до 2015. године мр Ана Милошевић је била запослена у Народном музеју у Смедеревској Паланци, на месту кустоса ликовне збирке. Звање кустоса стакла 2001, а вишег кустоса 2009. године. Била је аутор и коаутор три сталне поставке, више

студијских изложби, као и бројних изложби у Народном музеју у Смедеревској Паланци. Аутор је монографија *Црква светог Илије у Смедеревској Паланци* (2006) и *Српско сликарство прве половине XX века из збирке Народног музеја у Смедеревској Паланци* (непубликовано). Објавила је бројне научне радове у домаћој периодици и зборницима радова у земљи и иностранству. Аутор је више сталних поставки и студијских изложби у Народном музеју у Смедеревској Паланци, као и уредник више публикација истог музеја. Похађала је тренинге и курсеве из области музеологије и политике излагања, и неколико међународних конференција. Била је стипендиста Фонда за отворено друштво - програм "Looking Inside" за музејске професионалце, (Санкт Петербург 2002).

Докторска дисертација под насловом „ВИЗУЕЛНА КУЛТУРА СРБИЈЕ ПОД АУСТРИЈСКОМ ВЛАШЋУ (1718-1739)“ мр Ане Милошевић, одобрена је на седници Наставно-научног већа Филозофског факултета у Београду, одржаној 12. 11. 2009. године, код ментора проф. др Мирослава Тимотијевића. Докторска дисертација под наведеним насловом, написана је на 281 страни текста са напоменама. Тексту следе извори и литература, скраћенице, те списак и 83 штампане илустрације.

Предмет и циљ дисертације:

Основни предмет рада „ВИЗУЕЛНА КУЛТУРА СРБИЈЕ ПОД АУСТРИЈСКОМ ВЛАШЋУ (1718-1739)“, представља визуелна култура која је разматрана унутар просторног оквира који чини територија аустријске Краљевине Србије или епархија Сервијске и Ваљевске и временског оквира од двадесет година колико је трајала аустријска владавина, пре повратка под отоманску власт. Поред дела класичних уметничких дисциплина, у истраживање су укључени и други естетски и идеолошки комплексни артефакти, али и поједини медији и феномени који имају визуелну манифестацију. Како је визуелне грађе која одговара овом просторном и временском оквиру релативно је мало, рад се великим делом заснива на проучавању писаних извора, што отвара могућност за проучавање структура, механизма, политика – који стоје иза појединачних објеката и визуелних образаца.

Циљ рада „ВИЗУЕЛНА КУЛТУРА СРБИЈЕ ПОД АУСТРИЈСКОМ ВЛАШЋУ (1718-1739)“ је да се визуелни материјал и извори који сведоче о визуелној култури

аустријске Србије систематски истраже, анализирају, и да се да њихово ново тумачење у складу са културним и уметничким приликама које би биле брижљиво реконструисане. У домен истраживања укључена је религиозна култура српске православне цркве везана за један део територије Београдске митрополије, али и она католичке цркве из периода 1718-1739. године, затим, визуелна култура која одражава односе моћи исказане у простору града и репрезентацију носиоца моћи – попут грађевинских објеката позиционираних тако да чине „градски пејзаж“, дворске материјалне културе, визуелне политике понашања или одевања и појављивања у јавности, свечаности и спектакала, као и визуелне продукте „масовних медија“ са информативном или пропагандном функцијом.

Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању:

Полазна хипотеза рада је да је у периоду аустријске владавине северном Србијом 1718-1739. године барокни културни модел представљао доминантан структурни образац у чијим су оквирима организовани целокупни јавни живот и визуелна култура аустријске Србије. У складу са овим моделом постојала је и јавна сфера, која је имала своје учеснике и специфичности, што се одразило како на репрезентативну барокну културу и политику репрезентације, тако и на религиозну визуелну културу, кроз такмичење у подизању сакралних објеката и формирање барокног Београда. Још једна од основних хипотеза је и та да овај временски оквир представља кључни период за прихватање и развијање барокног културног модела и код српске етнице, као и да је у највишим круговима Београдске митрополије постојала свест о неопходности спровођења корених реформи на пољу црквено-народног живота, али и визуелне културе које су започели митрополити Мојсије Петровић и Викентије Јовановић.

Кратак опис садржаја дисертације:

Упоредо са одабиром материјала на широким основама визуелне културе, било какво озбиљно бављење одабраном темом било је немогуће без постављања историјског, верског и политичког оквира, и идентификовања различитих контекста,

унутар којих се визуелна култура остварује. Поменути оквири и контексти условили су структуралну организацију рада „ВИЗУЕЛНА КУЛТУРА СРБИЈЕ ПОД АУСТРИЈСКОМ ВЛАШЋУ (1718-1739)“ мр Ане Милошевић.

У првом поглављу, *Краљевина Србија* се уводи као појам, али и стварни територијални реалитет. Овај новозадобијени царски посед је током двадесет година аустријске владавине постао позорница за различите носиоце моћи који су кроз сложене системе барокне репрезентације потврђивали свој статус или се борили да га задобију, рефлектујући стварну или жељену моћ и такмичећи се између себе. Главни актери на јавној сцени Краљевине Србије били су представници државе – администрација и војска, поглавари католичке цркве и монашки редови, православни митрополити, који се у раду разматрају са различитих аспеката.

Нова концепција главног града као најистакнутије тврђаве Царства и бедема хришћанства, детаљно се разматра у другом поглављу, *Аустријски Београд*. Његово војно-стратешко и идејно-симболичко средиште представљала је Београдска тврђава, док је варош економски, урбанистички и на сваки други начин била нераскидиво повезана са примарном војном функцијом. У раду се даље указује да се унутар реалног простора барокног Београда (немачког и српског), војни, верски и цивилни субјекти такмиче у подизању велелепних грађевина и позиционирању у односу на главне тачке симболичке топографије града. На послетку, градски простор и објекти постају позорница за јавне догађаје – војне и верске свечаности, церемоније, забаву.

У трећем поглављу, названом *Ex bello pax*, Србија се уводи на сцену као „ратни театар“ у аустријско-турском сукобу, кроз бројне штампане медије – карте, гравире и писане извештаје, чији је циљ да задовоље потребу великог дела европске јавности да се информише и забави. Парадигма театра у контексту рата могла је бити схваћена у смислу географског простора приказаног на картама, кроз опсадне планове и сцене битака, који сведоче о прихватању нових обичаја ратовања с краја XVII и у XVIII веку, улози утврђења, тактике, механизације и људства. Идеја праведног рата обједињена је са миром који следи, а за који војна сила, оличена у многољудним гарнизонима и снажним утврђењима, представља најбољу гаранцију. Дипломатски догађаји, попут пожаревачког мировног конгреса или размене амбасадора, представљали су и у симболичком и у буквалном смислу позорницу о којој је европска јавност извештавана кроз текст и слику.

Четврто поглавље, под насловом *Реформа црквеног живота*, илуструје напоре митрополита Мојсија Петровића и Викентија Јовановића да на административно и

јурисдикционо дефинисаној територији Краљевине Србије, то јест једног дела Београдске митрополије, спроведу корените реформе које би ојачале структуру и позицију православне цркве у Хабзбуршкој монархији и учиниле је конкурентном привилегованој католичкој цркви. У складу са оваквим потребама, постојала је намера да се обезбеђивањем адекватне законске регулативе и контроле на свим нивоима власти, изврше свеобухватне реформе кроз обављање редовних канонских визитација, консолидовање парохијске мреже и јачања манастира, образовање светеничког кадра и сл.

Подизањем и обнављањем цркава и манастира, које је било услов за даље спровођење реформи и организовање било каквог црквеног живота, као и званичним ставом државних власти по овом питању, бави се пето поглавље, *Храм*. У Сервијској и Ваљевској епархији за подизање и опремање храмова старале су се саме парохије, мада су ктитори и приложници могли да буду и истакнути појединци – монаси, свештеници, угледни грађани и припадници народне милиције. Са изузетком сачуваних средњевековних објеката, цркве подигнуте у периоду 1718-1739. биле су једноставне грађевине направљене од камена, дрвета и цигле. Црквени комплекс састојао се из ограђене порте и звоника са звоном, док је храм морао да има уређен олтарски простор са трпезом и проскомидијом, простран наос, иконостасе, припрату са крстионицом. За уређење црквеног ентеријера било неопходно набавити богослужбене предмете, намештај и друге црквене мобилије.

Завршно, шесто поглавље, *Слика*, бави се местом које религиозна представа заузима у храму. У оквиру разматрања иконописа који приликом визитација бележе митрополијске комисије, идентификована су места на којима се у храму налазио. Посвећена је пажња иконостасима као најважнијим носачима икона, њиховом садржају и изгледу, броју икона на њима, техникама, старости. Сачувано фреско сликарство у манастирским црквама Сервијске и Ваљевске епархије, пружио је довољно материјала за препознавање одређених тематских целина иконографског програма и идеја које леже у његовој основи. И док су сликари сачуваних фреско-целина у науци већ идентификовани, а њихови опуси проучени, о ауторима икона, са изузетком неколико познатих имена, нема никаквих података. Нова, ангажована улога коју религиозна слика добија у складу са захтевима времена и измењеним условима у којима је православна црква била принуђена да делује у Хабзбуршкој монархији, може се ишчитати првенствено у живопису Драче. Са тим у вези, а у складу са структуром

барокног патронажног механизма, рад отвара и питање постојања идеатора драчанског живописног програма.

Остварени резултати:

Докторском дисертацијом „ВИЗУЕЛНА КУЛТУРА СРБИЈЕ ПОД АУСТРИЈСКОМ ВЛАШЋУ (1718-1739)“ мр Ана Милошевић остварила је значајан допринос у проширивању сазнања о националној визуелној култури новог века. Поред проучавања малобројне сачуване визуелне грађе из периода аустријске владавине, посебну вредност рада представља поновно ишчитавање и проучавање писаних сведочанстава, како публикованих, тако и непубликованих, и њихово коришћење приликом реконструкције шире слике о уметничким и друштвеним приликама. У дисертацији је предочено да је током аустријске владавине Србијом 1718-1739, барокни културни модел представљао доминантни образац у складу са којим су функционисале друштвене елите и коме се убрзано прилагођавала и српска православна црква, као и да је поред кратког временског периода током којег је постојала, и упркос свим својим провинцијалним карактеристикама и специфичностима, Краљевина Србија добила сопствену јавну сферу, у чијим се оквирима исказивала репрезентативна култура, кроз компетативни однос између појединих актера и простора унутар барокног Београда. Такође је уз помоћ архивских извора показано да је у највишим круговима Београдске митрополије постојала свест о неопходности прихватања новог, барокног, културног модела, али и спровођења корених реформи религиозног живота, у чијим оквирима је било нужно извршити и реформе и на пољу религиозне визуелне културе. Резултати истраживања представљени у докторској дисертацији „ВИЗУЕЛНА КУЛТУРА СРБИЈЕ ПОД АУСТРИЈСКОМ ВЛАШЋУ (1718-1739)“ мр Ана Милошевић важни су не само због расветљавања уметничких и друштвених прилика једног недовољно познатог периода, какав је аустријска управа Краљевином Србијом, већ и за изучавања националне историје уметности и визуелне културе XVIII века и других друштвено-хуманистичких дисциплина које се баве овим периодом.

Закључак:

Будући да је докторска дисертација „ВИЗУЕЛНА КУЛТУРА СРБИЈЕ ПОД АУСТРИЈСКОМ ВЛАШЋУ (1718-1739)“ коју је поднела докторанд мр Ана Милошевић у потпуности урађена према одобреној пријави, те да представља оригинално и самостално научно дело, слободни смо да Наставно-научном већу Филозофског факултета Универзитета у Београду предложимо да тезу прихвати и одобри њену јавну одбрану.

КОМИСИЈА

др Мирослав Тимотијевић, редовни професор, ментор

др Владимир Симић, доцент

др Мирослава Костић, научни сарадник

Институт за историју уметности

др Љиљана Стошић, научни саветник

Балканолошког института САНУ